

- Uvod • Simptomi i dijagnoza • Prognoza i komplikacije • Prevencija i liječenje

Uvod

Zaušnjaci su zarazna virusna infekcija koja uzrokuje bolno povećanje pljuvačnih žlijezda. Infekcija, osobito u odraslih, može zahvatiti i druge organe.

Zaušnjake uzrokuje jedan paramiksovirus, srodan virusu ospica. Širi se udisanjem kapljica koje sadrže virus, a koje su kihanjem ili iskašljavanjem dospjele u zrak, ili preko predmeta zagađenih inficiranom pljuvačkom.

Zaušnjaci su manje zarazni od ospica ili vodenih kozica. U gusto naseljenim područjima javljaju se tokom čitave godine, najčešći su u kasnu zimu i rano proljeće. Epidemije nastaju kada više osjetljivih ljudi žive zajedno. Premda bolest može nastati u bilo kojoj dobi, većina slučajeva bilježi se u djece od 5-15 godina. Bolest je neuobičajena u djece ispod 2 godine. Preboljela infekcija ostavlja doživotni imunitet.

Simptomi i dijagnoza

Virus inficira pljuvačne žlijezde. Simptomi počinju od 14-24-og dana nakon infekcije. Groznica, glavobolja, slab apetit, malaksalost i blago do umjereno povišenje temperature javljaju se 12-24 sata prije otoka jedne ili više pljuvačnih žlijezda, ali 25% - 30% osoba nema ovih simptoma. Prvi simptom infekcije pljuvačnih žlijezda je bol prilikom žvakanja ili gutanja, naročito pri gutanju kiselih sokova kao što su sokovi od limuna. Žlijezde su osjetljive na pipanje. U ovom stadiju temperatura obično poraste na 39,5 - 40 °C. Ove žlijezde su najviše otečene oko drugog dana.

Dijagnoza je vrlo vjerovatna ako osoba ima otečene žlijezde tokom epidemije zaušnjaka. Inače mogu biti nužne pretrage kako bi se isključili drugi uzroci. Laboratorijskim pretragama može se identificirati virus zaušnjaka i njegova antitijela, ali to je malo kada nužno za dijagnozu.

Prognoza i komplikacije

Gotovo sva djeca sa zaušnjacima oporave se bez ikakvih problema, ali se u rijetkim slučajevima simptomi mogu opet pogoršati nakon oko 2 sedmice.

Komplikacije mogu zahvatiti organe izvan pljuvačnih žlijezda, osobito u ljudi koji se razbole nakon puberteta. Komplikacije se javljaju prije, za vrijeme ili nakon otoka žlijezda, ili uopće bez zahvaćanja tih žlijezda.

Oko 20% muškaraca koji se inficiraju nakon puberteta dobiju bolnu upalu jednog ili oba testisa (orhitis). Prolaskom infekcije testis se može smanjiti. U rijetkim slučajevima testis se trajno ošteti. Spolna neplodnost može biti posljedica oštećenja oba testisa. Upala jednog ili oba jajnika u žena (ooforitis) još je jedna rijetka komplikacija. Uzrokuje laganu trbušnu bol i rijetko je uzrokom neplodnosti.

Virus zaušnjaka može prouzročiti upalu mozga ili moždanih ovojnica (encefalitis ili meningitis), uzrokujući glavobolju, ukočen vrat, pospanost, komu ili konvulzije. Oko 5% - 10% oboljelih dobije meningitis, većina njih potpuno se oporavi. Otprilike 1:400-600 osoba sa zaušnjacima dobije encephalitis, u tom je slučaju veća vjerojatnost trajnog oštećenja nerava ili mozga, kao što je neuralna gluhoća ili paraliza mišića lica. Ovakva oštećenja obično su jednostrana.

Pankreatitis, upala gušterače, može se javiti koncem prve sedmice. To stanje može uzročiti blagu ili tešku mučninu i povraćanje sa bolovima u trbuhu. Simptomi se gube za otprilike sedmicu dana i slijedi potpuni oporavak.

Upala može zahvatiti i druge organe, npr. upalu bubrega, kada bolesnik mokri velike količine vrlo vodenaste (rijetke) mokraće, upala zglobova uzrokuje bol u jednom ili više zglobova.

Prevenција i liječenje

Cijepljenje protiv zaušnjaka (mumpsa) rutinsko je u djetinjstvu. Cjepivo se obično ubrizgava u mišić u kombinaciji sa cjepivom protiv ospica i rubeole.

Ako je infekcija već nastala, onda će ona teći svojim tokom. Kako žvakanje može biti otežano, preporučuje se meka hrana. Kisela hrana i tekućina, kao sokovi od limuna, izazivaju pojačano izlučivanje pljuvačke, što stvara bol. Analgetici poput paracetamola i ibuprofena mogu se primijeniti za glavobolju i opće loše osjećanje. Acetilsalicilna kiselina (aspirin) se ne daje djeci i adolescentima zbog povećanog rizika za nastanak Reyeova sindroma.

Dječaci ili muškarci sa otokom testisa moraju mirovati u krevetu. Skrotum se može poduprijeti vatom i ljepljivom trakom razapetom između dva bedra. Oblozi sa ledom mogu pomoći da se umanjí bol.

U slučaju teške mučnine i povraćanja zbog pankreatitisa daje se tekućina intravenski.